

Vestmannen

Nr.2

Bergen, 25. mars 1998

14. årgang

Sådde vind og hausta storm

Bokmåliseringsframlegget som vart attendesendt

Målfolket finn seg ikkje i meir språkpolitisk sjølvtekta av Språkrådet

Då fagnemndi i Norsk Språkråd heldt samkome i Oslo 14.november 1997, fullførde ho den første lista på 52 meir eller mindre språklege vanskapingar som skulde tvingast inn i det nynorske ordfanget på rådsmøtet 12.-13. februar 1998. Ein av medlemene i Språkrådet, Fridtjof Sørbø, vart meir enn følen over den skrämelege ordsamlingi. Han sende med ein gong eit avprent frå lista til seks personlege målvener i ulike landsluter og bad deim kvar på sin kant mæla imot framlegget so snøgt og sterkt som mogleg.

Desse fekk sendingi: Ludvig Jerald, Jostein Krokvik, Lars Bjarne Marøy, Håvard Tangen, Kjetil Aasen og Johan Schulze. Jerald hadde mest tame og lengst røynsle i målarbeidet, både frå lagsliv og presse. Difor vart han beden um å vera uppmann og strateg. Fagnemndi hadde nytt møte 26. november 1997 og sette upp ei liste med 81 nye framlegg til nedbrjötting av den nynorske ordskatten. Arbeidslaget dryfte saki med kvarandre brevleides og hadde ei samråding i Oslo dagen fyre årsmøtet i Språkrådet vart opna.

Solvarmen og optimismen frå tingingane um eit nytt riksstyre fanst ikkje lenger på på Voksenåsen, då Norsk språkråd samlast her i februar 1998. Det harde ordskiftet i pressa fyreåret tydde i minsto på at rådet hadde sådd vind. Det synter seg snart at nemndi hausta ein strid storm frå Vestlandet og fleire andre gode målstrøk. Kritiske og harmfulle utsegner tikka jamt inn til sekretariatet åt Språkrådet på Voksenåsen kultur- og konferansesenter – frå landsstyret i Noregs Mållag og dei store målsamskipnadene på Vestlandet, frå Kringkastingsringen og studentmållagi i Oslo og Bjørgvin og ikkje minst frå dei veldriven lag i innan Norsk Målungdom.

Målstudentane ved universitetet og høgskulane var ikkje skvetne: "At nokre professorar tuklar med ordskatten i nynorsk, gjer han korkje meir demokratisk eller populær." Dei samnorske filologane i Språkrådet vart bedne um å stikka fingeren i jordi og heller verna det klassiske landsmålet. Ein traust målmannsflokk frå bygdene på Sunnmøre og i Hardanger kom i fyreteljingar med harde ord til Språkrådet som nytt kulturminneåret til eit skadeleg hogg mot morsmålet.

Det fyrste bødet um ei uppgjerd under sesjonen kom då rådet i plenum skulde dryfta saklista. Fridtjof Sørbø hadde lagt merke til at mange av dei 133 illgjetne ordi var vedtekne med det som vart kalla dobbelrøysti åt formannen i fagnemndi. Det finst ingi dobbelrøyst for denne formannen, sa Sørbø. Berre formennene i styret og rådet hev ein slik eksklusiv rett. Mange av vedtaki vantar difor all legitimitet.

Sørbø sa elles: Korkje språkrådet eller fagnemndi hev lovheimel til å tvangsaorisera glosor til bruk i skuleordlistone. Rådet hev einast rett til å avgjera korleis uppslagsordi skal skrivast. Den lovstridige sjølvtekta som rådet hev praktisera, må stoggast. Ein universitetsvald medlem i nynorskseksjonen, professor dr. Per Thorson, slo i si tid ned på denne misferdi å Norsk Språknemnd og Samlags-ordlista. Men riksmakti sat den gongen trygt på tuva. Målfolket er ikkje lenger so tölsamt at det finn seg i meir språkpolitisk sjølvtekta. Og me vonar at den nye kulturministeren syter for at arbeidet med ordlistone, både i språkrådet og departementet, kjem inn att i rettslege former. Me ventar elles at det ikkje trengst eit søksmål mot staten for å gje raende på denne grove og skadelege åtferdi mot nynorsk.

Då nynorskdeildi var ferdig med næst siste sak og skulde byrja ordskiften um dei skamlause 133 ordi, gjekk formannen i fagnemndi, professor Jan Terje Faarlund, brått på talarstolen. Han reiste spørsmålet um det ikkje var best å drygja med dette emnet til seinare. Mange av dei innkomne protestane "har forsrekka meg", sa formannen. Han la serskild vekt på den sterke utsegni frå Noregs Mållag. Etter dette innlegget var saki i røyndi burtteki frå programmet, og ho vart utan ordskifte formelt utsett til næste år.

I den nye stoda nøgde målfolket seg med eit fritt meiningsbytte. Likevel kom det fram opplysningsar som ikkje var utan interesse. Den kvinnelege medlemen som oftast hadde tapt mot den fiktive "dobbeltørysti", kom med dette hjartesukket: "Me visste ikkje kva me gjorde!"

Utanfor møtesalen gjekk samrådene livleg då resultatet vart kjent. Dei fleste kunde ikkje skyna at fagnemndi hadde våga seg ut på so djupt og fårleg vatn. Nærast blinken råka vel han som sa: "Språkrådet kom ikkje i hug at den gamle og samnorskvenlege målgenerasjonen er ute or soga. No er det ein ny ungdom som hev teke upp att den klassiske tradisjon i norsk målreising."

Ordtøkjet

Han er klok,
som lærer av
annan Manns Skade.

Etter Ivar Aasen

I dette bladet

Sådde vind og hausta storm	1
Høgnorskungdomslaget i Volda/Ørsta	2
J.Krokvik. Å læra av soga	3
J. Krokvik: Vestmannen frametter	3
Me segjer oss leide	3
Ludv. Jerdal: Stridsskrift	4
Johs. Gjerdåker: Hugbod	4
Sigurd Sandvik:Nynorsk i kvardagem	5
Ragnvald Hidle: Me har det godt	6
Gudmund Harildstad: Visdomsord frå Vik	6
J. Krokvik: Um bøker av Sigbj. Heie	7
Johan A. Schulze: Målet i Skien	7
Ludv. Jerdal: Målsamling av Aasen	8
Ludv. Jerdal: Ingjald Bolstad	8
Ronny G. Spaans: Bertold Brecht	9
Arne Horge: Kvalboka	10
Jenss Tvedt: Det dagast i Noreg	10
Ludv. Jerdal: Ivar Rusti	11
Ludv. Jerdal: Hyllingsord og minneord	11-12
Bjørn Tormod Ringdal: Språkrådsmandat og innsyn	13
Lars Bjarne Marøy: Argument må vegast	13
Leidulv Hundvin: Tuftekallen	14
Eyvind A. Dalseth: Um religionar	15
Sir Luje: Kvardagsfilosof	16
Dessutan Ordtøkjet, Vestmannalaget, småmeldingar, Sagt, Telefonen, Godt sagt, Sluttdetr m.m.	

Slagsterkt, leveført høgnorskungdomslag i Volda og Ørsta

Årsmøtet i Volda Målungsdom dryfta eit spursmål frå Norsk Målungsdom um dei skulde freista få til eige elevmållag i Ørsta. Årsmøtet meinte det er for lite lokale resursar til dette, og gjekk i staden inn for eitt "slagkraftutg, leveført høgnorskungdomslag" for Ørsta og Volda, Volda og Ørsta Målungsdom.

Lagsleidaren Olav Torheim fortalte um arbeidet siste halvåret, og laget hev vore utruleg verksamt med læremiddelaksjoner, seminar, Dag og Tid-aksjon, arbeid for Vestmannen og høgnorsk lesnad, utsending av upprop og bladskriving. No i vår er det planlagt å vitja tiandeklassa på Volda ungdomsskule, fyrsteklassone på Volda vidaregåande skule og yrkeskulen i Ørsta. Laget emnar òg på ein studiering i høgnorsk og nasjonalt målsyn, i tilslutnadt til kurs i høgnorsk målføring.

Årsmøtet vedtok *loger* for laget – med skrivemåten log [frå gamalnorsk, eineform frå Aasen til 1901, hovudform deretter til 1917 då "lov" vart einaste form].

Logene fastslår at Volda og Ørsta Mållag er lokallag for Norsk Målungsdom og Vestlandske Mållag. I laget kann dei vera med som vil arbeida for målreising i samsvar med Vestmannafråsegni. Laget legg Vestmannafråsegni og Tufti åt Norsk Målungsdom til grunn for arbeidet, og arbeider i tråd med vedtak på landsmøti i Norsk Målungsdom og Ivar Aasen-sambandet.

Volda og Ørsta Målungsdom spela ei lykelrolla i striden mot anbeheitelse-utspelet i Fagnemndi i Språkrådet, som med herrane Faarlund og Sandøy til vegvisar vilde ha 130 anbeheitelsoord inn i nynorske skuleordlistor. Det gjekk ut høgnorskinnlegg til 43 avisor spreidde yver ein stor part av landet. Uppslutnaden kring tradisjonelt mål opgunderskriftslista på Sunnmøre var vellukkar, frårekna underskriftsankingi på

Høgskulen i Volda. Her kom det two underskrifter, men storparten av lærarkreftene på Høgskulen meinte at "dei normeringsprinsipp språkrådet lagde til grunn, hadde gjort nynorsken til eitt av dei mest demokratiske mål i Europa". [At dette "demokratiet" vert innført av ein fāmannsklick i eit offentleg utplukka fāmannsorgan, imot fleirtalet av dei målfolk som interesserar seg for spursmålet, vert ikkje nemnt. Heller ikkje at samstundes som desse "normeringsprinsippi" hev vore offentleg regel i 50 år, hev nynorsken gjenge frå katastrofe til katastrofe nedetter.] Det er grunn til å merka seg at i det sokalla nynorsksenteret Volda hev utsendingane frå Norsk Målungsdom ikkje sloppa til i norskklassone på den vidaregåande skulen; det hev hovudnorskearen hindra. Andre stader vert reiseskrivarane frå målungdomen mottekne med opne armar.

Det var skipa til seminar 28. januar i Volda, med innleidaran Svein E. Kvamsdal, Lars Bjarne Marøy, Olav Torheim og Arne Holmin – dei two fyrstnemnde frå Vestlandske Mållag, dei two sistnemnde frå Volda og Ørsta Målungsdom. Arbeidet hev ført fram; på årsmøtet i Språkrådet vart aanbeitetelseframlegget utsett.

Stjorn

Dei som hev stade i brodden Volda og Ørsta Målungsdom i 1997, reiser frå bygdi til hausten. Den nye stjorni er slik samansett:

Kay Morten Aarskog, leidar, Olav Torheim, skrivar og varaleidar, Eirik Teigen Våge, kassastyra, Matti Lillebø, stjornamann, Odd Erling Hunnes, stjornamann. Varafolk: Arne Holmin, Vegard Aambø Langvatn, John Ingmar Humberset.

Utsendingar til landsmøtet i Norsk Målungsdom: Kay Moten Aarskog, Olav Torheim, Vegard Aambø Langvatn.

Protestane mot anbeheitelse

Me høyrer at desse sende motlegg mot Sandøy-framlegget um meir bokmålisering i nynorsken. Motleggi vart lagde fram for årsmøtet, som sende bokmålisings-framlegget attende til Fagnemndi:

Vestmannalaget, Ullensvang Mållag, Voss mållag, Kringkastingsringen, Teatermållaget, Odda Mållag, Noregs Mållag, Hordaland Mållag, Vestlandske Målungsdom, Studentmållaget i Oslo, Høgnorskringen, Olav Torheim (Volda og Ørsta Målungsdom) + underskriftslista.

Kven skreiv under?

Underskriftslista frå Vold/Ørsta hadde desse namni frå grannelaget på Sunnmøre:
Jostein Krokvik, Svein E. Kvamsdal, Ragnar Ørstavik, Greg Rotevatn, Arne Nydal, Olav T. Vassbotn, Lars Tunheim, Terje Kjøde, Jon Buset, Fanny Holmin, Nils Taklo, Jon Heltne, Eilert Bø, Odd Steinvåg, Leidulf Langvatn, Terje Aarset, Peter Hallaråker, Brit Årseth.

Ivar Aasen (1998):

Målsamlingar frå Trondhjems og Tromsø Stifter

Redigert av Jarle Bondevik, Oddvar Nes og Terje Aarset

Hefta kr 230,-.

Norsk Bokreidingslag

Postboks 684 – 5001 Bergen

Telefon 55 31 66 29 Faks: 55 32 03 56

Vestmannen

Vestmannen kjem med 10 nummer i året
Bladpengar kr. 150,- for året
Studentpris kr. 100,-

Kan tingast på poststader og frå
Vestmannen, 6143 Fiskåbygd

Postgiro: 0802 4 25 63 92
Bankgiro: 8401.21.43027

Utgjevar:
Vestmannalaget,
5000 Bergen
Telefon 55 31 79 29 / 55 16 37 32

Tilskrift for all post: Vestmannen, 6143 Fiskåbygd
E-post: sambandet.home.ml.org

Bladstyrar:
Jostein Krokvik
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 14 29

Rekneskapstørar:
Helge Liland
Midgeilen 16
5067 Store Milde

Prenta hjå:
Nytrykk
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 13 07

VESTMANNALAGET

Alle møte er på Brygens Museum.
Møtetid kl 19. Mat og kaffi. Tak með
kjenninger!

Torsdag 16.4. Årsmøte med vanlige
årsmøtesaker. Talar ikkje uppsett.

Torsdag 14.5. Utferd um det er interesse.
Tur rundt Radøy og vitjing av
Emigrantkyrkja på Sletta? Dryfting og
påteikning på møte eller i tlf. 55 16 37
32.

Me segjer oss leide

I Målreising på høgnorsk av Håvard G. Tangen, nr. 1 s. 7, var fyrste setningane øvst i teig 2 ihoprotta slik at meinings kom burt. Det rette er:

Å arbeida for eit mål som stend på eigen, rotfast grunn og bryt tvert med det prestisjefylte målet i samfundet, det norske bokmålet, skal soleis heita "aristokratisk", medan å lempa det tettast innat det same unorske prestisjemålet skal vera "radikalt" Skyna det den som kann!

I same nr. i Folkesuverenitet, "samlivsproblem" og folkevit av K. E. Steffens, er rette ordleggingi midt på side 6 i næst siste avsnitt: Eg er soleis ikkje essentialist slik som Tangen og andre som etter mitt syn aldri hev lagt fram nokon sætande definisjon eller karakteristikk av den norske serhatten som dei påstår finst og som serleg klårt skal ovra seg i dei norske dialektane (litt av eit mangfold!) . . .

Mot bokmålisera nynorsk

50 års statleg målstyring mislukka

Uppropet mot bokmålisering av nynorsken som Volda og Ørsta Målungsdom skreiv og som hadde mange underskrifter då det gjekk til Språkrådet, fekk breid umtale i voldabladet Møre. Eit initiativ for å berga nynorsken frå å verta samnorsk, skreiv Inge Kløvning i Møre.

Målet er kanskje det viktigaste i kulturen vår, og uppropet minner om at etter kulturåret 1997 vil den institusjonen som skal taka seg av nett målet utvida bokmålveldet i nynorsken. Um fagnemndframlegget vert vedteke, lyt nynorskelever lærer målet på fritid; for i lærebøker finn dei eit bokmålisera mål. Fagnemndi vil setja opp bokmålet til rettensnor for nynorsken, medan norske ord vert stempla "gamaldagse og umoderne". Er dette å "fremje toleranse millom dei to målformene?"

Aasen-senteret må ikkje verta eit mauseulum, og underskrivarane segjer nei til meir uppløysing av nynorsken. 50 års statleg målstyring hev mislukkast

Gåvelista kjem i nr. 3.

Stridsskrift imot unionsframlegget

Av Ludv. Jerdal

Alv Askeland:
Folkesuvereniteten, Stortinget og
Grunnlovi
Norsk Bokreidingslag 1997

Prost Alv Askeland var med i det heite ordskiftet um norsk EU-medlemskap, framfyre den siste folkerøystingi 1994. I fyreordet til denne boki fortel han at mange hev uppmoda honom um å samla dei artiklane som han spreidde i fleire hefte medan EU-striden gjekk. Difor kom det no ei bok på 96 sider, utgjevi med tilskot frå Halldor O. Opdals fond for målreising og måldyrking, og styreformannen i dette fondet, juristen Hans Sørbø, skriv i eit fyreord at det er forvitneleg å lesa desse attersyni. Prost Askeland hev ført sin juridiske analyse og argumentasjon i pennen med eit sterkt engasjement og ei blømande målføring, skriv Sørbø.

Alv Askeland var i si lange prestetid ogso ein vaken organisasjonsmann og ein aktiv måldyrkar. Både munnleg og skriftleg dyrka han målet på Ivar Aasens grunn, alltid med meisterskap. Artiklane i denne boki er òg eit sterkt vitnemål um truskapen mot målet, det målet som er vårt. Dertil forsvarar han folkesuvereniteten og Grunnlovi, og han gjer det so godt at ein kunde tru at han ikkje berre er teolog, men at han og er mykje av ein jurist. Det er folketalaren Alv Askeland som møter oss i desse utgreidingsane.

Ved eit tilfelle kom denne boki frå prenteverket på lag samstundes med at Alv Askeland fekk Heiderspris frå Halldor O. Opdals fond, ein pris som vert gjeven for framifrå god dyrking av norsk mål. [NB! Boki fær du frå Norsk Bokreidingslag for kr 135,-]

Johan Tufteland burte

Forfattaren Johan Tufteland frå Austevoll døydde den 28. februar 1998. Han var fødd i 1913 og hadde lærareksamen frå lærarskulen på Stord. Johan Tufteland skrev dikt og romanar; fyrste boki var diktsamlingi "Eit anna hav" som kom i 1965. Dei diktarlege bøkene vart ikkje serleg mange – two diktsamlingar og two romanar. Han skrev alltid på nynorsk. I seinare år skrev han bygdebøker for Møkster og for Austevoll.

Hugbod - heidersskrift til Leif Mæhle på 70-årsdagen.

– Artiklar om nynorsk diktning

Av Johannes Gjerdåker

*Hugbod. Heidersskrift til Leif Mæhle
på 70-årsdagen*
Red. Liv Bliksrud og Vigdis Ystad
Det Norske Samlaget 1997

Leif Mæhle har fylt 70 år og fått heidersskriften "Hugbod", ei artikkelsamling av 18 vener og fagfelagar som alle har skrive om diktarar og diktning innanfor den nynorske bokheimen. Boka gjev òg ein bibliografi over alle skrifter av Leif Mæhle og over bøker og bokrekjjer som han har redigert. – Det er Liv Bliksrud og Vigdis Ystad som har redigert "Hugbod"; titelen viser til Olav Aukrust og hans diktning som Mæhle har samla seg mykje om.

Dei 18 artiklane femner vidt i tid og tema, frå Ivar Aasens stevdiktning ved Magne Myhren til "Meditasjonar over Georges de la Tour" av Paal-Helge Haugen, ved Søren Kjørup. Tre av artikkelforfattarane har skrive om Arne Garborg og hans diktning; det er Liv Bliksrud som har teke opp "Bondestudentar" til ny analyse, Ingard Hauge med sin artikkel – "Arne Garborg på Labraten" og Per Thomas Andersen: "Ja, no er eg heime att". Identitet og modernitet i Arne Garborgs *Knudaheibrev*.

Med denne artikkelen synest Andersen ha ført Garborg-granskinga lengre fram og opna for dimensjonar i Garborgs diktning som ikkje har kome fram i Ijoset tidlegare, serleg om vendingar attende til Jæren i "Knudaheibrev", "Den burtkomne faderen" og "Heimkomin son". Andersen viser kor sentralt temaet tilhørsle står i Garborg sitt liv og arbeid ettertida i det framande. Han parallellfører "Knudaheibrev" (datert 1899-1902) med den nesten 100 år yngre essaysamlinga "Kartitarna" (1993) av Per Olav Enquist. Heimbygda Bureås har for Enquist den same tydinga av å vera *ikkjeframand* som Knudaheio og Jæren for Garborg. I si krinsing om kvar si heimbygd gjennomfører dei to diktarane det som Anthony Giddens i vår tid har kalla "sjølvet sitt refleksive prosjekt", poengter Andersen.

I den sjølvrefleksjonen som "Knudaheibrev" uttrykkjer, er det lokale – det slektshistoriske og det nasjonale – det norske heilt gjennomgripande element, men Andersen gjer det klårt at den myten Arne Garborg hentar retorisk kraft frå i si eiga myteskaping, er ikkje lokal og heller ikkje nasjonal: "Det dreier seg om en av sterkeste fortellingene i hele den vestlige litteraturen, nemlig lignelsen om den fortapte sønn som vender hjem igjen: "Ja, no er eg heime att. So heime som ein burtkomin son kann vera."

Men både i "Knudaheibrev" og i heile den seinare delen av Garborgs diktning er denne bibelske teksten revidert av Garborg sjølv: "heimen er burtkomin likso vel som sonen", står det i "Knudaheibrev", og "Den burtkomne Faderen" opnar med desse orda: "Eg hadde livt som den burtkomne sonen, men då eg som han sökte heim att, var faderen burte".

Per Thomas Andersen gjer tydeleg korleis Arne Garborg si sökjing etter heim og tilhørsle svingar millom vonfull leiting, tivil og tanke om at den heimen han sökjer, er borte for alltid. – Garborg si rolle som ein sentral diktar i den moderne epoken står klårare fram etter denne artikkelen som let oss sjå at det stadfestande "Ja, no er eg heime att" alltid vert fylgt av eit "Eg er framand her som alle stadir", eller endå sterkare "nokre dagar etter": "Mest framand kjende eg meg her, der eg skulde vera heime. Eg kjenner ikkje folket, og det kjenner ikkje meg". Det heiter mot slutten av denne studien at freistnaden på å konstituera ein identitet er grunnleggjande ambivalent. Likevel ser freistnaden ut til å vera viktig: Kanskje er det nettopp freistnaden som er viktig og identitetsskapande.

Magne Myhren og Søren Kjørup sine store artiklar er alt nemnde. Vigdis Ystad har skrive om Olav Aukrust og diktarspråket, Leiv Fetveit om visa "Margit og Targjei Risvollo", Gudlev Bø om "Liti Kjersti" av Hulda Garborg, Einar Vannebo om skuldproblematikken i Olav Duuns diktning, Henning Howlid Warp om stormen i "Mennske og maktene" av Olav Duun, Åsfrid Svensen om forteljingar og livsprosjekt i Rasmus Lølands "Kvitebjørnen", Åse Hiort Lervik om å læra for livet og å læra i livet: "Ein triskilling" av Per Sivle og "Vesle Trask" av Tarjei Vesaas, Jorunn Hareide om "Tidleg på våren" av Halldis Moren Vesaas, Otto Hageberg om det kvervande livet og det tidlause i norsk og svensk lyrikk, Dagne Groven Myhren om "Vårnatt" av Tarjei Vesaas, Ingebjørg Krogslien om Cleng Peerson-bøkene av Alfred Hauge, Hans H. Skei om tre romanar av Lars Amund Vaage og Tone Modalsli om Aukrust-arkivet ved Universitetsbiblioteket i Oslo.

Ei samling som gjev so mange nye og gjennomarbeidde dryftingar av nynorsk litteratur er noko sjeldsynt. Det er i sanning ein heider som her vert synt Leif Mæhle på åremålsdagen. Det seier mykje om Leif Mæhle òg at so mange vener og kollegaer her har gjeve tilskot til studiet av den nynorske litteraturen.

Nynorsk i kvardagen

Av Sigurd Sandvik

Den 12. februar hadde Helge Sandøy eit heller langt stykke i Bergens Tidende um "Ordforrådet i nynorsk". Yverskrifti syner at han bryr seg ikkje um å halda uppe *ordmengdi*. No skal det vera sagt at ordmengd tyder ikkje alltid ordtilfang eller ord å velja i. Stor ordmengd kan òg tyda at nokon brukar mange ord til å få sagt noko.

Ordet *forrhå* kan òg tyda upplag, lager, ein haug av noko, og mykje meir. Det kan tøygjast langt og vera avløysar for mange ord. Å setja inn nye ålgjengde ord frå talemålet, fører ofte til at målet misser ord som gjev fine avbrigde i seiemåtane, ord som me kallar synonym, og oftast er det gamle norske ord som må vika.

Soleis vert det um *krets* vert godkjent. Det slår då snart ut *krins* (eller *kverv*, som me seier i Suldal). Og verbret *kretsa* fylgjer då med. Samtalen kretsar um det og det; han krinsar ikkje lenger um noko, eller sviv um – eller gjeng um noko. Ordet *løfte* kan koma til til å tevla ut *lovnad*, som syner si norsk rot. Ordet *strebe* ber altfor klårt merke av sitt tyske upphav. Og kva med *strev*? Skal me snart få *streb* òg?

Når fleirtalet i språkrådsfagnemndi finn grunn til å godkjenna *ferdigheit* og *rådigheit*, då veikjer dei samstundes *dugleik* (eller *tame*) og *rådvelde*. Elevane bør få dugleik i å brukha dei heilnorske ordi som står til rådvelde, – ikkje ferigheit til å benytte unorske ord som står til rådigheit.

Det hev fulla slunge anbhetelseord lenge i skrift som kallar seg nynorsk. Men dei hev ikkje vore velsedde der. Og få av dei fekk rom i nynorske skule-ordlistor, – før Alf Hellevik tok dei inn, – stundom før dei var godkjende av Språkrådet. Det er ei snikmyrding som hev gjenge føre seg i nynorsken. Dette må ikkje halda fram.

Det var ikkje på slump at nynorsken vart puristisk. Det må alle mål vera som skal reisast å nyo. (Sml. islandsk!)

Når sume ord vart gjævare enn andre i nynorsken, heng det saman med at dei fall betre inn i målbygnaden enn andre ord. Det er stor skil på *prova* og *bevisa* soleis, sameleis *skildra* og *beskriva*. Ulike substantiv fylgjer med: eit prov og ei skildring fell betre inn i norsk talertyme enn *bevis* og *beskrivelse*. Alle desse be-ordi flytter tonetyngdi yver på

andre staving, og er med og gjer stilten meir substantivisk – og med det unorsk.

*

Ivar Aasen møtte mange innførde ord i talemålet, serleg av dansk og tysk upphav. Men han godtok ikkje kva som helst. Han skriv um det i "Norsk Grammatik". Um formverket seier han at der hev ikkje dansk havt so stor innverknad. "I ordforrådet derimot har den danske indflydelse været større, idet der er indkommet en mængde af unorske ord, som dog ikke ere egentlige danske, men netop sådanne som dansken har optaget af andre sprog og især af tysken". – Dette hav skada målet vårt, seier han. Når folk ven seg med framandord, sløvest "den fædrelandske sprogsands", og dei framande ordi kan trengja burt dei tilsvarande norske ordi.

Dette kjem han attende til, serleg mot slutten av grammatikken. "Det er klart nok", seier han, "at en grundig renselse i stil og udtryksmaade bør gaa haand i haand med en begyndede dyrking af det norske maal".

"Det er at merke at den almindelige opfatning er ført paa afveie ved en tilvænnelse til allehaande fremmede former og ved en feilagtig mening om sprogets stilling i det hele".

"Det danske bogmaal har saa länge været fremstillet som mørnster for den norske talebrug, at det ikke er at undres paa at ogsaa almuen tildels har søgt at lempe sig derefter".

"De viktigste grunde mod optagelse af fremmede ord ere, at de medføre en ubekjendt rod, saa at man deraf ikke kan slutte sig til betydningen, men altid behøver en forklaring, og dernest at de ofte krever en fremmede uttale eller betoning, og oftest ere usikre i bøiningen, ligesom de ogsaa forstyrre sprogets

naturlege samklang og fordærve folkets sprogsands".

Ut frå denne grunngjevingi åtvarar han då mot ei rad ord: *fornuft, forsake, fortørne, betragte, begeistre, indskrænke, forloren, beskjæftigelse, bivåne*. I ordboki legg me merke til at han set ein hake framføre slike ord, um han i det heile hev dei med.

Både svensk og dansk hev vore meir upptekne med å godkjenna framande ord enn å ta i bruk eller laga nye ord av sine heimlege røter. Difor er svensk og dansk heller fatige når ein tek burt framandordi, seier han. Me skal ikkje ta etter dei i dette.

*

Ein kan ikkje nekta for at det er eit samband millom bokmål og talemål som gjeng imot nynorsken, um det ikkje er medvite frå bokmålsfolket si sida. Med det yvertaket som bokmål hev i dag, serleg i pressa og kringkasting, so vert det gjenom bokmål me fær dei fleste nye ord inn i talemålet, ofte ord som ikkje fell godt inn i den norske målbygnaden.

Det kan knapt verta lettare for skuleborni heretter å sjå kva som er "lovleg" og ikkje i målføringi. Med alle nye anbheitelse-ordi vert det verre å sjå den grensa som Språkrådet freistar å greida upp i. Når me les um dei grunnane Språkrådet hev for sine grensor, då skjønar me kor vanskeleg valet kan vera. Det er ikkje lett for lærarane heller. Dei må helst ha ordlista framføre seg i rettingsarbeidet. Det er alt kome so langt at ein medviten norsklærar bør seia til ein elev som blandar inn framandord som stikk seg ut: "So godt mål som du elles skriv, bør du i staden finna fram til norske ord og setja inn". – Det er um å gjera og øva upp målkjensla.

Nynorsk i kvardagen. Her kjem eit døme som rektor Severin Eskeland hadde på eit årsmøte i Vestlandske Mållag: Det var ein hjelpesmann (bybud, heitte det vel), som kom slepande med eit stort lass reisegods på handkjerra gjennom Strandgata i Bergen. Han vart mykje trengd, og let det stå til med å kasta vatnet der i gata. Ein politimann såg det, og skjente på han: "Du e' då ikkje nøken hest!" sa han. "Eg betraktar meg som hest", sa han. – Her er betrakta rette ordet, sa Eskeland.

Kvedaren Talleiv Røysland

TALLEIV RØYSLAND

Minneskrift i høve 100-årsjubileet
og avdukingi av reliefet i heimbygdi
hans, Lårdal 15. augsut 1997

Utgjevar: Spelemannslaget Sullarguten
Dalen 1997

Eg studera i Oslo i siste halvpart av 50-åri, og i fyrstningi budde eg i Heim for landsungdom i Nordahl Brunsgate 22, der alt no hev vorte kontor og garden hev fenge namnet Bygdelagshuset. Vaktmeisteren hev eg hugsa sidan eg budde der, Talleiv Røysland (1897-1981). Han gjorde sterkt inntrykk både med det klangfulle og velvyrdsbla temålset sitt frå Lårdal, og med den kvikke og skjemtfulle veremåten. Det er gildt at det no ved 100-årsleite attåt reliefet i heimbygdi kom ei fin minnebok, rik på foto, um *kvedaren* Talleiv Røysland.

Ei rad medarbeidarar hev skrive artiklar i boki. Det let seg ikkje gjera her å koma inn på alle, men namni på medarbeidarane skal nemnast: Hallvard Bergwitz, Ole Gilje Dale, Tarjei Førstøyl, Svein Molaug, Dagne Groven Myhren, Magne Myhren, Leiv Solberg, Arne Sørensen, Olav Sørensen, Alf Tveit, Klas Vistad, Arne T. Aabø.

I det heile fær me god kjennskap til Talleiv Røysland gjennom artiklane. Han var ein uvanleg vaktmeister, men godt handlag skulde han ikkje ha; kneip det, henta han hjelp. Talleiv vart audkjend i folkemusikksendingar i radio. Han tulla m.a. slåttar eller "let med munnen", som Magne Myhren segjer frå Hallingdal. Talleiv Røysland dansa og spela fele, men serkjend er han for kvedingi. Han kjende mange kunstnarmiljø, skriv Ole Gilje Dale. Og han var sjølv kunstnar.

Arne T. Aabø hev fleire artiklar, soleis samtale med yngste syster til Talleiv og ei utsyn yver kvedarar og kvedartradisjon i Lårdal. Saman med Tarjei Førstøyl skriv han um etterøter til Røysland-ætti. Hallvard Bergwitz fortel både um Talleiv og um sin eigen bakgrunn i Oslo. Bergwitz kom til Oslo alt i 1935, 16 år gammal; han hev alltid trivest i hovudstaden, men hev vunne *helsebot*, skriv han, ved dei årlege turane til Telemark som hev halde uppe hopehavet med heimleg mål og kultur. Det var Bergwitz som fyrst fekk Talleiv Røysland til å kveda offentleg, fortel han etter Talleiv. Her er òg med eit utval av slåtterimi eller stevi til Talleiv

Røysland. Han vart gift med Borgfild Fjeld frå Solør. Ho døydde i 1879, og då Talleiv vart åleine, kom han til Grungebru bygdeheim i Vinje.

Nokon redaktør er ikkje oppførd i minneboki, men Alf Tveit hev eit fyreord, han er leidar i Spelemannslaget Sullarguten. Boki vil vera til hugnad for mange, ikkje minst for lårdøler, sjølv sagt, men òg for alle dei som i si tid var innum Heim for landsungdom i Nordahl Brunsgta. Medarbeidarane skriv det målet dei er tilvande, og gledeleg nok hev i-målet eit godt rom. Ikkje urimeleg i ei bok frå Lårdal i Telemark.

Den innbundne, biletriike boki kostar kr 150,-, og ho er å få frå Spelemannslaget Sullarguten, 3880 Tokke, eller frå Kulturkontoret i Tokke, 3880 Tokke, telefon 35 07 52 51.

Jostein Krokvik

Me har det godt

*Me har matberg og klede
i mengde.*

*Me har bilar og køyrer
så flott.*

*Me har diktverk
og draumar som fengde.
Me har alt me kan
ynskja av godt.*

*Me fekk gå på ein triveleg skule.
Me fekk læra å kjenna vår Gud,
medan andre båd' svarte og gule
måtte leva i mørker og sut.*

*Til vårt Noreg det finst ikkje
maken
kring heile vår grønkande jord.
Lat oss akta på ljoset i staken.
Lat oss takka vår skapar i kor!*

Ragnvald Hidle

Visdomsord frå Vik

Sjur Aase:

Ordtak, visdomsord og gåter
Landbruksforlaget. 192 sidor

Sogningen Sjur Aase, bonde i Vik, har gjeve ut boka "Ordtak, visdomsord og gåter". I 1934 sette Norsk Barneblad i gang ei innsamling av ordtak og gåtar. Dette tende interessa hjå Sjur Aase, og han samla om lag 300 ordtak og 130 gåtar som tolvåring. Seinare har han halde fram med å samle.

I overskrifta nyttar eg ordet visdomsord. Storluten av boka inneheld ordtak, og ordtak kan ein kalle visdomsord, ein skatt av røysnle og livsvisdom. Alle ordtak er sjølv sagt ikkje frå Vik, men mannen som samla dei, bur der.

Bolken "Visdomsord" er ordna etter emne som t.d. arbeid, kunnskap, makt osb. Eit par kan nemnast: "Erfaring er det navn mennesker gir sine feiltrinn" (O. Wilde) og "Gud liker best alminnelige mennesker, for dem har han skapt flest av" (A. Lincoln). Boka er språkkløyvd, men storluten av innhaldet er på nynorsk, i-mål som det høver seg ein sogning.

Hovudluten av boka inneheld norske ordtak, fylgd av ein bolk med ordtak frå andre land. I bolken "Humoristiske ord" er samla ordtak eller hermestev, som dei oftast er kalla. Eit døme: "Vil du som eg, so vil me begge to", sa jenta. Boka har òg 200 gåtar. Bak i boka er ei stikkordliste som kan vera nyttig når ein treng ordtak til eit visst emne eller høve.

Ei innvending kan vera at ordtaka ikkje er heimfeste, men boka åt Sjur Aase gjev seg ikkje ut for å vera nokor vitskapleg utgåve. Visseleg er det i vår tid ei mesta ugjerleg oppgåve å heimfeste eit ordtak på ein skikkeleg måte. I mange tilfelle er ordtaka allmannseige, rett nok slik at at dei har eller hadde serskilde utforming frå stad til stad. Ordtaka lever ikkje lenger på folketunga som i farne tider, no trivst dei nok best mellom to perman.

Nybrotsmannen Ivar Aasen gav ut "Norske Ordsprog" i 1856; i utvida utgåve i 1881. Boka er komen i ny utgåve ved Johannes Gjerdåker, seinast i 1889. Eit storverk med norske ordtak er elles samlingane åt Einar Seim frå Kinn, "Ordtøkje og herme I-II" (1960-1962). Boka åt Sjur Aase er eit fint framhald av tradisjonen frå Aasen og Seim.

Gudmund Harildstad

Dikt i utval av Sigbjørn Heie

Sigbjørn Heie:
DIKT I UTVAL 1971-1997
Samlaget 1997

Sigbjørn Heie gav ut 4 bøker i 1997, mil-
lom desse "Dikt i utval 1972-1997".

Fyrste boki til Heie kom i 1972, då
var han 27 år gammal. Det var diktsamlingi
"Bilete". No er Heie 52 år, og han hev 12
diktsamlinger bak seg, forutan prosabøker,
noveller og romanar, for born, ungdom og
vaksne. I det diktutvalet som som no kom,
finn me dikt ifrå alle dei 12 samlingane
hans, eg meiner sermerkjande dikt.

I fyrste diktsamlingi i 1972, "Bilete",
heitte det i opningsdiktet "Vegar":

*Vi får alle utdelt våre vegar.
Kollar dei din veg og min veg
og ser i ovund på kvarandres.*

I 1986 i samlingi "Dogg" skriv han i diktet
"Idelist":

*Med handa kvelvd rundt
eit lite lys
går du åleine
inn i mørkret*

I 1997 les me diktet "Ordskaping" der
sluttordi lyder:

*timen då orda fall nye
er samsundes fjern og nær
ingen kan skapast på nytt
men nytt skapest heile tida*

Um attgjevingane råkar ein ålmenn kjerne
hjå Sigbjørn Heie, skal eg vera varsam med
å segja noko visst um. Men det er ordleg-
gjingar av dette slaget eg for eigen part
gjerne stoggar ved. Dikti hans hev stundom
vore kalla kvardagslyrikk; i det ligg at dikti
ofte hev emne, utforming og innhald som
talar til folk flest og hev ein bodskap som
vonleg når fram til mange utanum krinsen
av serskilt skrivekunstinnfanga lesarar.

I forlagsteksti på bakpermen er det
sagt at utvalet viser "breidda i ein forfattars-
kap som fangar inn stemningar frå natur
og kjensleliv, og som sameiner konkrete og
daglegdagse syn med filosofiske innsikter". Det
høyrest kanskje yverveldande, men
ordi skyt ikkje bom. Dei råkar eit
grunnmynter hjå Heie. Folk som hev fylgt
litt med i dikttingi til Sigbjørn Heie – og
nye lesarar – vil finna mangt å gledast ved i
dette utvalet.

Jostein Krokvik

Bøker for unge av Sigbjørn Heie

Sigbjørn Heie:
UVENTA FANGST
Noveller for ungdom
Lokalhistorisk Forlag 1997
DEN UKJENDE MANNEN
Sirius-bok for born
Det Norsk Samlaget 1997

Sigbjørn Heie hev kome med heile fire
bøker i 1997 – "Uventa fangst", noveller
for ungdom, "Den ukjende mannen", lett-
les-bok for born, diktsamlingi "Inne i ein
draum" og ei samling dikt i utval. Dei tri
siste på Det Norske Samlaget. I denne mel-
dingi held eg meg til prosabøkene.

Uventa fangst kjem på Lokalhistorisk
Forlag, so langt eg veit er det fyrste gongen
Heie er innum dette forlaget. I boki finn me
15 noveller, alle tolleg stutte. Store emne
tek Heie knapt upp i novellone, som vonleg
rek fram til ungdom serleg millom trettan
og tjuge, og som i alle hove fortel noko um
kjenslelivet hjå denne ungdomen. Naturleg
nok spelar det framveksande og fint dirran-
de tilhøvet millom gut og gjente ei viktig
rolla. Veikaste novella er etter min smak
"Ei travel jente", ei personskildring med
ein ironisk liten snert. Men "min smak"

treng ikkje ha ålmenn tyngd.

I boki er høvelege teikningar av
Margit Galdal. "Uventa fangst" er ei lett-
skrivi ungdomsbok som mange vonleg
uppdagar.

Den ukjende mannen er ei lett-les-bok
for unge med lesevanskar. Her er stort
prent, fåe ord på linone, yversynlege set-
ningar med stutt og klår tekst. Sigbjørn
Heie hev skrive andre bøker av dette slaget
tidlegare, og han hev vunne fram til ein ser-
merkt skrivemåte i desse bøkene, som eg
vil tru lettar lesingi både for den gruppa det
gjeld og for andre unge. Emnet i forteljingi
er sers einfelt; det er sétt ein ukjend mann i
bygdi, som det hefter noko visst gåtefullt
og kanskje färleg ved. Me fylgjer Dag,
Hilde og den noko mindre Arne på uppda-
ging. I slike bøker hev sluttupplåringi lett
for å verta av aller grunnaste, plattaste og
mest firkanta svart/kvitt slag, men i denne
vesle boki sparar Heie oss for det, og me
fær ein litt annan ettertenkt og problematis-
era sving. Takk for det! Kjerstin Fors
Skarpaas hev laga teikningar i denne boki
som fyrst og fremst vender seg til born.

Jostein Krokvik

Bok um målet i Skien by

Av Johan A. Schulze

For fyrste gong hev Skien bymål fengi
ei systematisk skildring, og i fjar kom
ei utgreiding av Leif K. Roksund um
det målføret. Reint ålmement hev dette
arbeidet interesse, men ein må segja at
det fyrst og fremst vekkjer *lokal* forvit-
tenskap, og dét i samanlikning med
talemålet i bygder som Solum og
Gjerpen og i Porsgrunn by. Boki av
Roksund heiter "Skiens-dialekten i
komriss" (Forlaget Grenland AS 1997).

Forfattaren hev gjort seg vel fyre
med å få denne fagboki i eit folkeleg
mål utan uturvande framord. No er
det sjølv sagt ei onnor sak når det gjeld
reine fag-ord som høyrer heime i ljod-
system og grammatikk, men Roksund
gjev forklaringar i stykket
"Grammatiske ord og uttrykk". Han
skriv bokmål i ein greid og lettlesen stil;
me villar oss ikkje inn i ein krattskog av
innfløkte anglo-romanske lånord – som
no er so moderne hjå mange vitskaps-
folk. Ei skildring som "Skiens-dialekten
i omriss" gjev oss eit nytt og viktig til-
skot til upplysing um måltihøvi i sud-
luten av Telemark fylke. Boki er på 94
sidur, og her er òg eit kapittel med nam-
net "Henrik Ibsen og Skiensiadialekten".

I ein viss mun hev Skiensiadialekten
merkje av litterær innverknad, og det er
ikkje meir enn ventande, etter som
skriftmål hev sterkare tradisjon i ein by.
Og sambandet med strok der infinitiv på
-e eig heime (Bamble), hev gjort sitt til
at bymålet òg hev allstad infinitiv på -e:
sitte, jøre, komme, skrive, finne, koke.
Men dei upphavlege bygdemåli i Solum
og Gjerpen syner jamvektlovi, med -a
etter stutt staving: *sitta, jørra, komma*,
medan det elles er -e etter lang staving:
skrive, finne, koke. Dette draget synest
gå til atters i dei grannebygdene med,
og no er Solum og Gjerpen luter av
Skien storkommune etter 1964.

I boki um Skien bymål tek
Roksund med ein bok med ord og ven-
dingar som heiter "Ordsliste over
Skiensiadialekten" s. 53-83, og det kjem
fram at det er mange norske ord i den
lista. Dette ordtilfanget kan ein nok fin-
na mykje av elles andre stader i landet,
og kor stor lut av det kan ein kjenna att
som ein eigen? Her er det ikkje råd å gå
i detaljar, men det er visst at med denne
boki fær me kunnskap um eit bymål
som lenge hev vore ukjent for vitska-
pen.

Sagt:

Våren kom

Og når me no hev ungdom jamvel - ikkje berre oldingar - oldingar - som modernistaane - målreformatorane - i alle etterkrigsår skræmde med, og som framheva "ungdomen" som det store idol som måtte fylgjast i eitt og alt i målreformeringi - ungdom som var heilevaska til å meine det som no dei blinde veggelitarane professor i amerikansk litteratur Sigmund Skard og ord-boksredaktør Alf Hellevik og lakeiane deira forkynne - då er våren komen, no er grotidi umsider ein realitet. Måtte ho berre vara ved!

Torval Bergwitz i Motmæle

Tryggleik

Godkjener ein til dømes ordet "trygghet", så blir resultatet at bastardordet "trafikktrygghet" slår u det som er mykje norskar, enklare og betre: trygg trafikk. Slike døme kan finnast i fleng.

Herbjørn Sørebø i Dag og Tid

Samnorskrekre

Kampanjen vår hev so langt skræmt vitet av mang ein akademikar og byråkrat i samnorskrekret Ørsta/Volda.

I melding frå Volda og Ørsta Målungdom

Mange støttefråsegner

Medieutspeli våre bar frukter. Det vara ikkje lenge fyrr normeringsordskifftet var godt i gang ... og Olav vart intervjuet av NRK ... etter at voldabladet Møre hadde slege stort upp med "Målungenomen i Volda åtvarar mot samnorsk". Sidan intervjuet skulde kringkastast for heile distriket, valde Olav å uttala seg på velklingande høgnorskt normaltalemål, noko som ikkje alle var like glade for. "Flautt å høyra på", var ein av kommentarane. Til dette hev ikkje Olav anna svar enn at han tykkjer det er ille når folk er so språkleg undertrykte at nynorsk vert eit mål som aldri må høyrist, men berre skrivast, og då i ei form som like godt kunde ha vore ei rettskrivingsart av bokmål.

Etter intervjuet i NRK gjekk det heile av seg sjølv. Nokre dagar seinare var me i Sunnmørsposten, og til Møre strøymde det inn støttefråsegner og jamvel eit hyllingsdikt til Volda MU. Men det me undrast på var: kva laut til for å vekkja akademikarane på Høgskulen upp or vetterdvalen?

I melding frå Volda og Ørsta Målungdom

Med Ivar Aasen i Agder og Akershus

Av Ludv. Jerald

"Måldsamlinger frå Christiansands og Agershuus Stifter" av Ivar Aasen heiter ei bok som Ivar Aasen -selskapet gjev ut på Norsk Bokreidingslag i Bergen. Bok er redigert av professorane Jarle Bondvik og Oddvar Nes, Nordisk institutt, Universitet i Bergen, og fyrsteamanensis Terje Aarset, Høgskulen i Volda. Ivar Aasen-selskapet hev i hovudsak til uppgåva å gjeva ut opprenta manuskript etter Ivar Aasen.

Denne målsamlingi frå Christiansands og Agershuus Stifter er ei sers rikhaldig utgåva av språkleg tilfang som Aasen samla i 1840-åri, då han på sine lange ferder samla måltifang. Bok gjev ei rikhaldig utgåva av språkleg tilfang, innhaldet i grammatiske utgreidinger og leksikalske samlingar frå fylki Rogaland, Vest-AGder, Aust-AGder, Telemark, Buskerud og Oppland. Ein make-

laus ordskatt frå målføri i desse luter av landet vert her lagd fram. På tri sider i bok er teikna eit kart som syner ferdene som Aasen gjorde i 1844 og 1845. Dei mange stoggestadene er merkte av på kartet. Og ord samlingane og tolkingane av ordi er misterlege, det er den kunnige målgranskaren som skriv og som held ein makelausgod orden på det store tilfanget. Han vurderar dialektane, og han dreg samanlikningar millom deim: her er mykjen lærdom samla. Desse ferdene gav bakgrunnen for det skriftmålet som Ivar Aasen sette i form etter at han nådd fram til den tids Christiania og krøkte seg yver arbeidsbordet.

Denne målsamlingi frå vektige luter av landet bør få mange lesarar. Dei tri redaktørane skal ha takk for velgjert.

Ingjald Bolstad 90 år

Ein landskjend høgskulemann, rektor og forfattar Ingjald Bolstad, Finnevegen 11, Voss fylte 90 år den 19. januar. Han er fødd i tidlegare Evanger herad, det som no er samansleide med Voss. 7 syskin var dei, og garden ligg på tradisjonsrike Bolstadøyri. No er dei berre two att, 90-åringen og ein yngre bror.

Ingjald Bolstad synte tidlege givnad på mange felt, og han hev nyttat evnene sine godt. Han hev vore lærar og høgskulestyrar, og attått det er han forfattar, skald, målar, teiknar, stjernegranskare, naturgranskare, målgranskare - og livskunstnar.

Alt i lærar- og styrartidi si på Voss Folkehøgskule fekk han heidersnamnet «Sokrates på Voss». For i likskap med gamle Sokrates i Hellas gav Bolstad seg i samrøda med unge menneske. Han dryfta livssynsspursmål med deim, og han hev eit eige lag til å skapa kontakt. Han vert tidleg ein etterspurd talar og kåsør. Han hev fin sans for stil, og for livsårvor og fin humor. I Norsk Rikskringkasting vart han ein etterspurd kåsør, og han hev jamvel vunne fyrtseprisen i ei kåseritevling der.

Lærareksamn tok han på Stord Lærarskule i 1926, og seinare auka han kunnskapane sine på studieferder i Danmark, Sverige, Tyskland, Finland, USA, Israel, Grønland og Vest-Afrika. Tidleg gav han ut diktsamlingi «Frostrosor» med dikt som vekte ågaum. Og i dei mange åri som fylgde hev han strøydd um seg med høvedsdikt, prologar, hyllingskvede til serskilde høve, novellar og humoreskor, i bøker og i

blad. Og han redigerte 50-årsboki um Hordaland Ungdomslag.

På Voss var Bolstad i mange år med i heradsstyret, han hev vore formann i Voss Kunstlag, han hev vore med i styret for Norrønalaget Bragr i Bergen og i styret for Vestlandske Mållag, og han er med i Kunstsnersamfunnet i Bergen.

Bolstad hev vore lærar på Voss Folkehøgskule, og til sist var han styrar eller rektor på denne tradisjonsrike skulen frå 1956 til han takka av ved aldersgrensa i 1977. Men fyre den tid hadde han vore lærar på Evanger framhaldsskule, på Senja ungdomsskule og på Fana Folkehøgskule. Han er ein av dei best kjende høgskulemenn i Noreg. Ja, namnet hans hev god klang i høgskulekrisar i grannelandi òg. Dei kjänner Ingjald Bolstad frå nordiske høgskulemøte.

I mange år no hev Ingjald Bolstad sendt hyggjelege helsingar til jole- og nyårs-helgi. Det er originale småhefte med dikt og visdomsord, og framum alt med hans eigne teikningar, blomar og stjernor og anna som han hev oppdaga. I heftet no ved 90-års-leitet segjer han: «Berre vagt me anar makta attom Sol og Vinterbraut». Han spår at det atter vil gro blomar millom husrøysene i Gasa, og at soli atter vil skina yver nye hustak i ein fredsfyllt Belfast. Han fortel um kva bestefar hans og læraren hans lærde honom tidleg, og han skriv minnevers um kunstmålaren Lars Ose og skalden Olav Nygard. «Sokrates på Voss» er verksam.

Ludv. Jerald

Westmannen

Bertolt Brecht 100 år

Av Ronny G. Spaans

Den 10. februar vilde den tyske lyrikaren og dramatikaren Bertolt Brecht fylt 100 år. Her i landet blir han kanskje ikkje so mykje lesen som han t.d. vart på 1970-talet, men namnet er enno langt frå ukjent. Brechts lyrikk finst i gode umsetjingar til norsk, m.a. av Olav H. Hauge og Georg Johannesen. Dramatikaren Brecht fengjer nok ikkje like godt no som han gjorde i dei stormfulle 1930-åri. Men det er likevel ingen grunn til å skuve forfattaren under matta. I teaterkunst og filosofi kom Brecht med fornyande teknikkar som gjer han til ei stor inspirasjonskjelde i dag òg.

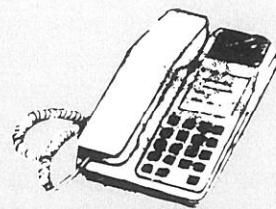
Han vart døypt Eugen Bertolt Friedrich og voks upp i ein velståande borgarleg heim, med ein ambisiøs far som hadde arbeidt seg opp frå handelsstilsett til direktør. Mori var sjukleg og døydde ung. Skort på morsomsorg er eit tema vi finn att i stykket "Mor Courage" og blir nemnt som ei forklaring på den store kjærleiken Brecht hadde til kvinner. Han hadde fleire forhold til kvinner parallelt og hadde visst vandkar med å bestemme seg for kven han skulde satse på. Han vilde ha dei alle! Helene Weigel enda likevel upp som ektekone, men måtte plent finne seg i at Brecht drog med seg kvinnelege medarbeidarar. Tvo av dei var Elisabeth Hauptmann og Ruth Berlau. Det kjenstevare diktaregoet trong òg stimulans og resonans når det galldt skriving. I arbeidsrommet hadde han alltid medarbeidarar som uppmuntra han og roa ned det utoluge diktarlyndet.

Den fyrste teatersuksessen hans, "Tolvskillingsoperaen" (1928), fylgte den konvensjonelle tyske teatertradisjonen som på den tidi gjekk ut på å umarbeide eldre stykke for scena. Men i byrjingi av 1930-åri skreiv Brecht teoretiske artiklar um teaterkunst og gjekk til åtak på tradisjonelt teater i aristotelisk forstand, det vil segja einskaple fram-

syninga som skulde føre til ein katarsis, reinsing i kjenslune. Brecht fremja i staden eit episk teater der publikum skulde bli provosert til å ta stilling til spørsmåli i stykket. Men det nye er hovudsakleg at det låg eit medvite politisk grunnlag bak. Publikum skulde hauste lærdom og førebu seg på den store revolusjonen. Sentralt var òg umgrepene "Verfremding", framandgjering. Kjenslune åt dei einskilde hadde mind i enn den overindividuelle utvi individuelle skulde gå upp i dei kollektive. I praksis ført det til at avstanden millom dei fiktive rollefigurane vart framheva av ei objektiv forteljarrøyst som avslørte stykket som uppdkita.

Like etter riksdagsbrannen i 1933 forlét Brecht Tyskland, og etter stutte opphald i Danmark, Sverige, Finland og Sovjetunionen busette han seg i California. Men den gryande McCarthyismen i etterkrigsåri skrämdde han på reisetofot att. Under opphaldet i California vart dei mest kjende teaterstykki til, "Galileis liv" (1938), "Mor Courage" (1939) og "Den kaukasiske krittsirkel" (1945). I 1947 kom Brecht attende til Aust-Berlin og var der med på å skipa det kjente Berliner Ensemble. Elisabeth Hauptmann og Ruth Berlau fylgde i hælane og vart tilsett som høvesvis dramatikar og fotograf. I 1956 døydde Bertolt Brecht av hjarteinfarkt. Det aukande arbeidspresset og hjarteplagene som han hadde slipte med sidan barndomen, skulde ta knekken på han.

Den store biografien "Brecht und co", ein stor murstein på tusen sidur av John Fuegis, peikar serleg på éi side ved Brecht. Boki fortel at det gjøymde seg ein tjuv bak dramatikaren. Fuegis hevdar at Brecht ikkje sjølv skreiv heile "Tolvskillingsoperaen" og at minst átti prosent stammar frå Elisabeth Hauptmann. Og "Mor Courage" har upphav hjå two forfattarrøyster – den eine Margrethe Steffin som var sekretær hans og ikkje uventa elskarinne. So får vi sjå når stykki åt Brecht på nytt blir sette upp på norske teater, um det er hans eller kvinnunn sine namn som kjem på plakaten.

Eit straumvende

Ein mann som hev vore tvisynt til høgnorsken og synsmåtane til vestmennene, kom i stuss då språkrådsårsmøtet samråystes utsette å dryfta framlegget um fri flyt av anbeheitsord i nynorsk. Eller rettare sagt, han er forundra yver det ofselege motstandet i pressa og millom folk som tvinga fram rettretten i Språkrådet. Det minner um ei paradigmeskifte, trur han. Heile grunnlaget for måltenkjungi ser ut til å ha snutt. Vågar måltynarane å koma att med noko liknande ein gong til, spør han. Vågar dei? Etter dette straumvendet? Segjer mannen som er mindre tvisynt enn tidlegare. For det finst visst berre ein veg, medgjev han. Den høgnorske.

Berge Furre prest

Nils-Aksel Mjøs bed oss nemna at den 1. mars 1998 ordinera biskop Rosemarie Köhn i Hamar bispedøme Berge Furre til prest. Berge Furre er professor i teologi på Universitetet i Oslo, og han hev tidlegare havt ei lang fartstid utanum kyrkja og teologi når han no vart prestordinera, 60 år gammal. Han hev alltid bruka nynorsk, og han er framleis verksam politisk i SV. Han tok til på teologistudiet sist i 1950-åri. Han kom nyleg mykje i framgrunnen då det vart kjent at han hadde hamna i registeret til yvervingspolitiet; det førde til ein politisk storuppvask.

Berge Furre skal halda fram på professorstolen ved Teologisk Fakultet, og han kjem til å vera prestevikar i Hamar bispedøme når det trengst, serleg i grisgrendte strok. Dette kann til dømes gjelda nynorske kykjelydar i Valdres og Gudbrandsdalen. Det er prestegjerningi livet hans hev sikta mot, segjer Berge Furre. Guds vilje råder ikkje i Noreg når dei utstøytte vert fleire og dei rike vert rikare, segjer han. Rosemarie Köhn er glad fordi Berge Furre kom til Hamar bispedøme.

Kvalen, Bastesen og eg

Audun Skjervøy:

KVALBOKA

Fagbok for born, 72 s.

Det Norske Samlaget 1997

Stundom fær eg bladet Vendsyssel Tidende frå Hjørring i Danmark i postkassa mi. I bladet dagsett 6.12-97 las eg um eit dusin kvalar som var stranda på sandbankane i det grunne Vadehavet ved øyi Rømø på vestkysten av Jylland: "Trods alle gode krafter lykkedes det ikke at drive de strandede kaskelothvaler til havs . . . fredag måtte biologerne konstatere at 12 hvaler var døde . . . de hundreder af ton hvalspæk skal destrueres . . . tænderne til zoologisk museum . . . nuseer i Holland og Tyskland er interessert i eit skelet, siger Jeppe Ebdrup fra Skov- og Naturstyrelsen".

Eit bilæte synte at det var svart av bisnefusne folk kring ein daud kval. Ja, for det er noko forunderleg, noko eventyrlig ved kvalane, eit sugardyr som lever i havet i lag med fiskane.

I "Kvalboka" av Audun Skjervøy fann eg ut at det danskane kallar "kaskelothval" vert kalla "spermkval" på norsk. Det er den største av tannkvalane, skriv Skjervøy, ein hanne kan snøgt vega 50 tonn. Eg ser folkehopen på Rømø strand og veit at Skjervøy har råkt ein trøng i tidi med boki si um kvalen.

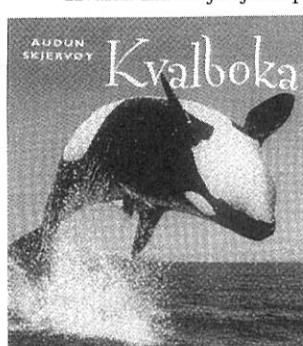
Medan eg gjekk og tenkte ut kva eg syntest um "Kvalboka", hadde eg først meint å skrive um andre bolken som skildrar alle dei ulike kvalartane, at denne bolken på 29 sidor hadde ein dår av langdrygi uppattaking, og likeeins var det med teikningane til John Sæterøy. Kvar for seg var elles teikningane av kvalartane framifra. Etter å ha brukt nett denne bolken på ei røyntegnning i Danmark og lukkast, vil eg framføre kritikken låg i målet.

Og eg tala som svintast med Steinar Bastesen, han som sit på Stortinget for ei tverrpolitisk liste frå Nordland som med tidi skal verta til "Kystpartiet", og han har vore formann i Norsk Småkvalfangarlag og er ein talefør kar, og eg spurde honom um han hadde lese "Kvalboka", og det hadde han. - "Forfattaren har gjort eit heiderleg arbeid, men boki er tung å lesa for born", meinte Bestesen. - Ja, for småborn høver ikkje "Kvalboka", men for større born og vaksne med for den saks skuld har ho etter mi meinung mykje å gjeva.

"Det er for lite um vågekvalen, det er han me kjänner aller best", sa Bestesen, "um fleire av dei hine kvalane veit me inkje stort, og då vert det mykje gissing, og forfattaren

har heller ikkje med noko um kvalen som naturrikdom", heldt han ram. - Det første kan eg ikkje uttala meg um, men eg kan vera samd i at Skjervøy peikar ikkje nett fram i tidi koss menneska kan nytte kvalen på beste vis. Som rett er, tek han med hard hand på soga um korleis menneskeleg pengetorste, og ikkje minst den norske torsten, heldt på å øyde mange kvalartar. Denne sogaa går inn i hovudbolken i boki, "Kvallivet", og det er tvillaust den mest levande av bokane. Eg vil serleg nemne ei teikning yver two sider frå 1600-talet av ein kvalfangstby på Svalbard. Ho set fart i tankane.

"Kvalen må ikkje sjåast på lausriven or

krinslau-pet i natu-ren, og han er øvst i nærings-

kjeda og tek grå-digt for seg av matfaten,

kvalane på våre kantar er storetarar av fisk, og spekkhoggaren kan eta andre kvalar levande", sa Bestesen -

Her hadde eg tokken av at Bestesen forlét "Kvalboka" og berre målbar sine eigne meininger som i grove drag er dei same som eg finn hjå Skjervøy. Men Bestesen tok seg inn att: "Kvalsong", sa han. - "Kvalvet", sa han.

- "Menneskeleggjering av kvalen", bles Bestesen. Bestesen tykte nok det var noko stort tull å taka upp desse tingi, men eg tykkjer det er rett av Skjervøy, og utan å slå på storrumma

går han mot å dele ut menneskelege drag åt kvalen. Men han fører ikkje lina radt til endes, koss innbilte menneskjevnor for dyri i våre augo kan gjeva dyret eit ansvar det ikkje kan

bera og som vil draga ulukke med seg for dyret. Drep me ikkje tadt ormen av di han tala åt kvinnen?

"Flotte fotografi", slo Bestesen fast. Der er me heiltupp på line. Og ikkje berre flotte upplysande bilæte i hopenal som til

dømes det forfriskande framsidebilætet av spekkhoggaren, men fotografi der linor og fargesetjing til saman spelar ut eit kunstnarleg eigenverde, av fleire vel eg bilætet på side 43 av ein finnkval.

Audun Skjervøy skriv eit ledugt språk som han diverre stundom skjemmer med unorske ord. "Die" og "patte" er på norsk "suge", berre for å nemne eit døme. Undantaket frå ledug og skjønleg målføring er storparten av side 12 der stykkjet "Forfedrane" ser ut til å vera ei mislukka samanskriwing av artiklar frå allkunnebøker. Gråteigane i margen med attåupplysningar glid fint inn i heilskapen. Berre til å undrast yver sume stader er meiningslaluse små uppattakingar, som når Skjervøy tvo gonger nemner korleis rettkvalane har fenge namnet sitt. Og som vanleg er i ei fagbok er her listor med uppslagsord.

Til slutt spurde eg honom Steinar Bastesen um han kunde tenkja seg å kjøpe "Kvalboka" til gavé åt born. Jau, det kunde han, og endå ein gong er me samde.

Arne Horge

Det dagast i Noreg

Tone av G. Tischendorf.

*Det dagast i Noreg med sol på tind
og glitrar av gull i sky.
I dalane leikar ein morgonvind
og kviskrar um tidi ny.*

*Og ungdomen vaknar so frisk i hug,
mot høgdi han set sin kos;
han adlar sin vilje i arbeidsdug,
som nørest i livsens ljos.*

*Til arbeids han gjeng som det var til fest,
med bøn for sin fagre heim,
og alt utav trollslekt seg baud til gjest,
det kverv som ein kulde-eim.*

*Snart kjem det ein sol-fest med song og slått,
skal spyrjast so vide ut:
Då jagar me trolli med sigers-lått
og brising på høge nut.*

Jens Tvedt

"Det dagast i Noreg" av Jens Tvedt frå Kvinnherad (1857-1935) hev vore mykje sunge.

Ivar Rusti – kulturmann i Sogn Av Ludv. Jerdal

Bonde og forfattar Ivar Rusti, Sogndalsdal i Sogndal, er avlidne. Han var ein fin representant for gamal sognatradisjon og kultur, og han vart 92.1/2 år gammal.

Han var fødd på Rusti i Sogndalsdal, og han yvertok farsgarden og budde der i si lengste tid. Men han kombinerte bondeyrket med so mange andre uppdrag. I mange år var han reisande seljar. Litterært interessert som han var, selde han bøker, men han var òg agent for jordbruksmaskinor og omnar, og ei tid ogso for trikotasjevaror. Og i 12 år han bibliotekar på Sogndal Folkeboksamling. Han hadde godt handelag, so han dreiv bokbindararbeid. Millom anna laga han innbindingar for Sogn heradsstyre, av dokument og anna. Ja, han var so allsidig at han òg tok på seg å måla husi for folk som spurde honom um det.

Dertil var han forfattar. Tri bøker hadde han gjeve ut. Det var "Solgangsbris på Sognefjorden", "Ættargarden" og "Aase frå Høgelid". Det er dikt og småforteljingar og stemningsbilete. Han var velkjend for skri-vekunsti si, og ei tid var han òg redaktør i "Sogningen"

Ivar Rusti var fødd i frigjeringsåret 1905, og han kunde mykje um farne tider. Me som hev møtt denne manglungne sogningen, minnest honom som ein gladvær humorist som kunde mange gode sogor frå gamle dagar og som var ein meister til å fortelja, på eit ekte og ublenda sognemål.

Dei sosiale interessene hans skal heller ikkje gløymast. Han var aktiv i Selskapet til Skibbrudnes Redning, so aktiv at han i det lokale redningslaget i Sogndal var formann i heile 40 år, og han møtte oftast på årsmøti i fylkeslaget, som gjerne var i Bergen.

Ivar Rusti hadde god helsa. Det var først i 1993 det byrja skranta med helsa, so han kom då til Sogndal alders- og sjukeheim der han no døydde. Han fekk sin siste kvilestad ved Stedje kyrkja, og det var noko av det gamle Sogn som gjekk i gravi med honom.

Meisterspelemann 80-åring

Hans W. Brimi hev alt i lang tid vore eit landskjent namn. Alt ifrå unge år var han meisterspelemann. Og 22. desember 1997 fylte han 80 år.

Hans W. Brimi, Garmo i Lom, er ein ekte gudbrandsdøl. Han var odelsgut til ein storgard, og han tok over garden i ung alder og vart ein sers dugande bonde. Han dyrka mykje utmark, so garden voks. Han hadde stor buskap på garden, og han dreiv støylsbruk på støylen på Tesse.

Det lyder som eit eventyr at han jamsides alt dette praktiske arbeidslivet fekk tid til å dyrka spelet på felea. Tidleg vart han A-klassespelemann, og han hev vunne Landskappleiken 13 gonger i denne eliteklassa. I folkemusikkprogram i Norsk Rikskringkasting hev han vore ein av dei mest nytta.

Han er også ein nyskapar innan folkemusikken. Han hev dyrka speltradisjonen i Gudbrandsdal, og han hev dertil skapt mange fine komposisjonar. Dei er vortne godt mottekte av eit stort og takksamt publikum. Og millom spelemenn hev han vore ein god organisasjonsmann. I ung alder vart han formann i Lom Spelemannslag, og han kom med i styret i Landslaget for Spelemenn. I 1954 tok Lom Spelemannslag imot Landskappleiken etter at fela var godkjend jamsides hardingfela, og Hans W. Brimi var ein framifrå god vert for ein kappleik som samla tilreisande frå mange landsluter.

Han hev gjort ferder med fela til mange andre land, til granneland i Norden, og jamvel til USA. Og i ei lang årrekka hev han vore ein framifrå god lærar og inspirator for unge spelemenn. Serleg må nemnast innsatsen hans på Ole Bull Akademiet på Voss. Der hev han vore ein verdfull lærar i dei 20 åri dette akademiet hev arbeidt. Og no i år då Akademiet heldt 20-årsjubileum, vart Brimi heidra med Ole Bull-medalja.

Den heideren kom no ved 80 års alder i tillegg til mange tidlegare heidringar. Brimi er heiderslagsmann i Landslaget for Spelemenn, og han fekk Kongens Fortenstmedalje i gull 1987. I 1995 fekk han Hilmar Alexandersens Minnepris, og same året fekk han Selstreff-prisen. I grunngjevingi for dei prisane var det lagt serskilt vekt på at Brimi er ein uvanleg dugande *formidlar* av norsk folkemusikk, og i det heile ein framifrå god ambassadør for folkemusikken. Ei stor bok kom til åresmålsdagen i desember, skrivi av Arvid Møller.

Hans W. Brimi er ein hovdingtype, høgreist og staut.. Ein ekte gudbrandsdøl som er knytt til dalen sin, og med ein sjarm og ein kunstnargivnad som gjer at han fører kraft til andre. Han er ein stillfarande mann, ein rødekunstnar som det er triveleg å møta, ein mann med utstråling. Mange takksame tankar hev gjenge til meisteren på Garmo i Lom.

Ludv. Jerdal

Koffer de då?

Av Ludv. Jerdal

"Koffer de då" er titelen på ei bok på ikring 70 sidor som Kjellaug Nordahl Vindenes og Johannes Vindenes hev gjeve ut på Akademisk Forlag A/S i Haugesund. Boki hev undertittel "Ord og uttrykk frå Bergen med en liten forklaring". Umslagsteikningi hev eit kjent Bergens-motiv.

Her finn me ei mengd velkjende Bergens-uttrykk, ord og vendingar, og mange heller ukjende. Og alle hev umsetjingar på same lina, umsetjingar til bokmål. "Ka" er hva, "Ka e tiss" er umsett med Hva står på, "Kattspinn" er Guttelek med meget innviklete regler. "Kjilevink" er lusing, "Kjik" er kjæreste, "Kjuagutt" er en skoyer. "Kjøyne" er filipens, og "Kjøl" er politikonstabel, "Kjisøge" er eit godmodig skjellsord.

"Han hadde itt godt øge te hon" tyder at Han likte henne godt. Et "Åder" er en person som står på. "Sabba jente" tyder stor og prektig, medan "Sjit og lort" tyder Alt og ingenting. "Du får sitte på kaffikjelen" tyder Å sette på kjelen. "Planeten" er det same som trynet eller ansiktet. "Pø om pø" er litt etter litt. "Prekevere seg" er å ordne eller å utruste seg. "Paraploks" er paraply. "Hele greien gikk te pisis" er det same som at Alt gikk i stykker. "Dandere" er å ordne, pynte så det tar seg bedre ut. Osb.

Bjørn Tofte hev illustrert med klårgjerande teikningar på mange av boksidone, og teikningane er med og gjer lesnaden levande. Bergensk er eit språk som er forvitneleg.

Sogningen som var ven med kong Harald

Bonde Per Hjermann, Lærdal i Sogn, er død. Han vart 78 år, og med han er ein landskjend bonde, laksefiskar, politikar og organisasjonsmann gjengen burt.

Han hørde til den kjende Hjermannætti som i generasjonar hev site på odelsgarden Stødnum i Lærdal. Bøndene der var elveeigarar og laksefiskarar i den kjende Lærdalselvi. Per Hjermann var son til Per Severin Hjermann som vart ordførar i Lærdal og fylkesordførar i Sogn og Fjordane, og som var stortingsmann for Senterpartiet i two valbolkar. Det var frå den tid sonen Per Hjermann yvertok andsvaret for den store garden og lakserettane. Som 14-åring kom prins Harald til Lærdal og skulde læra seg laksefiske. Og den seinare krunprins og konge vart godven med Per Hjermann. Dei vart vener for livet, dei fiska laks i Lærdalselvi og dei gjekk på jakt i Lærdalsfjelli. Per Hjermann var velkjend for sitt gode humør og sin friske replikk. Og saman fann dei tonen.

Per Hjermann var ein uvanleg allsidig mann. Han var den praktiske bonden og laksefiskaren, og han vart politikar som far hans hadde vore. I Lærdal var han ordførar i 1970-åri, og i ei årrekka var han

ein markant mann i Sogn og Fjordane fylkesting.

Organisasjonar, både innan bondeyrket og andre greiner, valde honom med. Han var i styret for Norsk Elveeigarlag, i Gartnerhallen og i Distriktenes Utbyggingsfond, han var formann i Sogn og Fjordane Senterparti 1978-1984. Og då det skulde veljast skynsrett for Altavssdraget etter den umstridde utbyggingi der, so vart Per Hjermann med der òg. Han var eleveigar og laksefiskar og miljøvernar, og hans ord hadde vekt.

Det er no mange år sidan han måtte søkja lækjarhjelp for ein hajtesjukdom. Det vart hjarteoperaasjon, og Hjermann tok situasjonen med eit yverskot av humør. Operasjonen vart vellukka, og han fekk mange gode arbeidsår etter den hendingi.

Alle me som hev møtt Per Hjermann og hev vore saman med han i mange samanhengar, me hev gode minne um eit sjeldsynt yverskotsmenneske, ein mann med interesser som han var viljig til å strida for. Både fylket hans og landet hans er fatigare no når røysti hans er tagna. Og me segjer takk for velgjort.

Ludv. Jerdal

Harald M. Bolstad – til minne

Bonde og banevaktar Harald M. Bolstad, Bolstadøyri, er død. Han var fødd i dåverande Evanger herad den 2. mai 1906, og han vart nært 92 år.

Ein markant kulturmann med mange interesser er gjengen burt med Harald Bolstad. Han kom frå eit traust og ekte bondemiljø, og han tok yver farsgarden på Bolstadøyri. Dertil var han i ei lang årrekka knytt til Noregs Statsbaner som banevaktar. Det vart mange turar på dressinen, og tenkjaen Harald Bolstad nyttar ogso slike stunder godt. Då fekk tankane vengjefang.

Ifrå heilt unge år kom han med i den frilynde ungdomsrørsla og i arbeid for mälsak og fråhaldssak. Han vart ungdomslagsmann og losjemann. I Bolstadøyri Ungdomslag vart han formann, og der styrde han i det storfelde ungdomshuset Valhall. På årsmøti i Hordaland Ungdomslag la dei tidleg merke til den dugande og iderike debattanten, og mot sin vilje vart han vald til formann i fylkeslaget. Han fekk mange gode arbeidsår der, og på landsmøti i Noregs Ungdomslag var han millom dei som lyden gjerne hørde på.

Han kom med i kommunepolitikken, og i tidlegare Evanger herad var han vara-

ordførar i mange år. Og i Bolstadøyri kapell var han klokkar i ei årrekka. Han var med i sogelaget, og han tok sine tak då det skulde reisast minnesmerke på Håkonarhaugen. I krigstidi var han ein aktiv mann i motstandsrørsla i Vossabygdene. Og då striden um den nye rettskrivingi bylgja i 1930-åri, var han aktiv i den fronten som vilde verja norskt mål mot rettskrivningsnemnd og seinare Språknemnd og Språkråd mot uppløysing. Han var vestmann i mälsyn, han var aktiv i Vestlandske Mållag, og han var med då Ivar Aasen-sambandet vart skipa i 1965. Han var heiderslagsmann i Hordaland Ungdomslag og i Vestlandske Mållag, attåt at han var heidra i Bolstadøyri Ungdomslag.

Fötene hans svikta dei siste åri hans, so han måtte halda seg i ro. Han hadde flutt til Voss, og hadde i sine siste år på Voss sjukeheim. På 90-årsdagen hans møtte mange fram og gav ord for den takksemid dei kjende til denne ukuvelege idealisten og idegevaren, mannen som alltid sa si meinung klårt og stod for meiningsane sine. Minnet um Harald Bolstad vil leva.

Ludv. Jerdal

Tilskrifter

Vestmannen

Bladstyrar Jostein Krokvik
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 14 29

Vestmannalaget

Formann Leidolv Hundvin
Lillehatten 242, 5033 Fyllingsdal
Telefon 55 15 37 32

Ivar Aasen-sambandet

Formann Bjørn Tormod Ringdal
Løvåsbakken 22, 5033 Fyllingsdal
Vestlandske Mållag

Formann Lars Bjarne Marøy
Eliasmarki 14, 5034 Y LaksevågP
Telefon 55 34 33 77

Norrønalaget Bragr

Formann Lars Bjarne Marøy
Tilskrift som Vestlandske Mållag

Målungsdomslaget

Formann Bjørn Tormod Ringdal
Løvåsbakken 22, 5033 Fyllingsdal
Norsk Bokreidingslag

Postbok 684, 5001 Bergen
Telefon 55 31 66 29

Høgnorskringen

ved Vestmannen
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 14 29

Norsk Målungdom

Nordahl Bruns gt. 22, 0165 Oslo
Telefon 22 36 40 43

Noregs Mållag

Kirkegata 32, 0105 Oslo
Telefon 22 47 71 00 / Faks 22 47 71 01

IvarAasen-sambandet

Ivar Aasen-sambandet arbeider for måldyrking og målreising. Sambandet krev fulle rettar for nynorsk i Noreg, og innanfor nynorsken krev me fulle rettar for i-målet som Ivar Aasen valde.

Sambandet teilar ikkje med resten av norsk målrørsla, men hev ei sergjering i rørsla. I Sambandet kan både lag og einskildelemar vera med, og me ser gjerne at du er med både i mållag der du bur og beinveges i Sambandet. Skriv deg inn!

Årspengar for beinveges innmelde kr. 50,-.

Innmelding til kassastryren:

Ivar Aasen-sambandet v/Torolv

Hustad

Elvenesvegen 10 C

5050 Nesttun

Postgiro 0814 20 27 209

Språkrådsmandat og innsynslov

I bladet Dagen 9. februar i år hadde Ivar Aasen-sambandet ved formannen, Bjørn Tormod Ringdal, dette opne brevet til Norsk språkråd:

"Me bed dykk senda oss alle framlegg som er fremja av fagnemndi frå medlemene i fagnemndi i tidi 1996-98.

Dessutan vil me spryra um kva mandat fagnemndi i Norsk Språkråd hev til å vedtaka endringar i nynorsknormalen. Me viser her til "Språknormer i Norge" av Vikør og Omdal. Her skriv Vikør på s. 135. Her heiter det: "... og fagnemndna tok seg rett til å opne for nye ord i nynorsk, også ord på -heit, etter ei individuell vurdering slik nemnda hadde gått inn for. Desse spørsmåla blir avgjorde endeleg av fagnemndna utan å bli lagde fram til godkjenning i rådet".

Ned bakgrunn i framstellingi vil me spryra kva som hev vore praksis dei siste two åri, og kva som er det formelle mandalet til fagnemndi i dag".

Brev 6. mars til Norsk språkråd purrar Ivar Aasen-sambandet på svar med kopi av framleggi til fagnemndi frå medlemene i nemndi. Og i brevet heiter det der til:

"Dessutan vil me beda um å få referat frå årsmøtet i Norsk Språkråd der anbehetelse-saki var framme. Dette hev me rett til å få. Me vil her di meir visa til brev frå Åshild Nordstrand. Brevet er stila lokallaget vårt i Bergen, Vestmannalaget. Der skriv ho um årsmøtet: "Ein kan be sekretariatet i Språkrådet om å få referat frå møtet. Der kjem det fram kva medlemene har sagt i denne saka. Um møti i fagnemndi skriv ho: "Be om å få referat frå møta våre!" Me ventar på svar."

Høgnorskringen

Høgnorskringen er ein ring av korresponderande lagslemer som ynskjer å styrkja det nynorske skriftmålet i sitt "beste lag" (Aasen). I sjølve høgnorsknamnet ligg eit program. Ringen er med i Ivar Aasen-sambandet. Årspengar kr 50,-.

Skriv til: Høgnorskringen
v/Vestmannen
6143 Fiskåbygd
Postgiro 0803 4591343

Argumenti må vegast

Me gjev att dette innlegget som Lars Bjarne Marøy, formann i Vestlandske Mållag, hadde i Adresseavisen, Nidaros:

Innlegget mitt i Adresseavisen 2. februar hev ført med seg eit par motinlegg. Sivert Fløttum svarar 20. februar: Fløttum meiner at norsken min skrämer folk burt frå norsken. Kven er det i so tilfelle eg skrämer burt? Dei som hev lert norsken i skulen bryr seg katten um meg, og millom dei som ikkje hev norsk til hovudmål, er det ulike syn. Mit syn må ha like stor rett til å koma fram som Fløttums.

Fløttum skriv: "Like eins må arkaiske (gamaldagse) og konstruerte (laga) ord plukkast vekk." Dette må Fløttum naturlegvis kunna arbeida for. Eg reagerar derimot på at Fløttum tykkjer at dette er ei uppgåva for eit statleg normeringsorgan som Norsk Språkråd.

Eg tykkjer ikkje det er demokratisk forsvarleg um ordalet i norske ordbøker og ordlistor skal fastsetjast ved fleirtalsrøsingar i Norsk Språkråd. I eit demokrati skal mindretallet òg kunna nå fram. Det er ikkje fleirtalet som avgjer kva som vinn fram. Det er derimot den indre tyngd i argumenti som må gjerast gjeldande. Argumenti må vegast og ikkje teljast.

Det hjelper ikkje at eit fleirtal i ei firemannsnemnd vedtek kva ord som skal vera lovgått å nyttja i norsken, når leidande norskskrifter er usamde. Det hev Norsk Språkråd skyna, difor underkjende nynorskseksjonen i Norsk Språkråd fri-flyt-framlegget frå Jan Terje Faarlund. Normeringi skal byggja på ei "moderat tolking av Venås-tilrådingi frå 1938", segjer nynorskseksjonen.

Lars Bjarne Marøy (27 år)

mål og makt

Best! Mest! Størst! om Ivar Aasen

- * Mål og Makt er tidsskriftet å Studentmållaget i Oslo
- * Mål og Makt er det leiande målteoretiske tidsskriftet i målrørsla
- * Mål og Makt kjem med 4 nummer i året og kostar 90,- kr. i 1996
- * Nr 1-2/96 har kome, med over 20 artiklar om Ivar Aasen og målreisinga. Artiklane er prenta innleiingar frå Ivar Aasen-konfertil NMU i Bergen i januar.

Artiklar av m.a.: John Hutchinson, Kjell Venås, Jostein Nærbovik, Karin Moe, Ola Breivega, Olav Randen

-
- Send meg M&M nr. 3/95 **Det nynorske bibelmålet**, 25,-
 - Send meg M&M nr. 4/95 **Hegemonisk nasjonalisme Postmaterialisme. Ordbøker** 25,-
 - Send meg M&M nr. 1/2-96 **Ivar Aasen konferansen 1996** 60,-
 - Eg tingar 1996-årgangen for 90 kr.

NAMN:

ADRESSE:

POSTNR: STAD:

Send til Mål og Makt, Nordahl Bruns gt. 22, 0165 Oslo
Tlf. 22 36 40 43 Faks: 22 36 40 68

DAGOG TID

Pilestredet 8
0180 OSLO
Tlf. 22 33 00 97
Fakx 22 41 42 10
E-post: dagogtid@sn.no

Verdas einaste
riksavis på
nynorsk

Or Tuftekallen 15/1-1998

Tankar kring eit årsskifte

Av Leidulv Hundvin

Nyårsdag 1998. Atter er eit år runne ut, og me må frå i dag venja oss til å setja eit 8-tal til sist i årstalet, i staden for eit 7-tal.

Fyrste årstalet eg hugsar at eg skreiv var i 1930. Eg hadde fylt sju år og skulde byrja i skulen til våren. Til jol hadde eg fått den fyrste leseboki mi. Det var Andreas Austlid si lesebok, og ho var raud utanpå. Nokre år tidlegare var Nordahl Rolfsen si lesebok skifta ut. Um bytet var godt eller ringt, tenkte eg ikkje på. Stasen var å få ei sjølveigande bok. Eg kunde både lesa og skriva. Det hadde bestefar min lært meg, so det var ingen travelark som skulde byrja i skulen. Med hjelpe av mor mi var det lagt gråpapir utanpå boki, og med store bokstavar skreiv eg: LESEBOK ÅT LEIDULV HUNDVIN 1930. – No kunde skulen byrja når som helst for meg. Eg var budd. Og godt var det. Læraren vår hadde two til tre årskull i same klassen, so dei som kunde hjelpe seg sjølve, fekk godord og takk, medan dei som lite og inkje kunde, måtte finna seg i å koma i badevya.

Kva er det som gjer at denne hendingi renn meg i hugen no på sjølve nyårsdagen? Eg trur det må vera det vesle ordet *åt* som eg skreiv framfor namnet mitt. Seinare lærde eg at dette ordet var ein preposisjon, og det fall heilt naturleg for meg å bruka han, same um eg ikkje åtte greide på grammatikk. Kor mange er det som skriv eller nyttar denne preposisjonen no?

I tidlegare tider då rutebåtane var samferdslemedlet vårt og la til ved Strandkaien, førde vegen som oftast inn

mot Torget. Då stod det med store svar- te bokstavar skrive på gulbrunt hus KAFFISTOVA ÅT BONDEUNGDOMSLAGET.

Her gjekk i mange år både bønder og bymenn inn for å få noko å eta. Landsungdom som budde på hybel, fann seg heime her, og ikkje sjeldan såg han seg mun i dei staute gjentone som varta upp og fann seg ei kone.

Korleis det bar til eller ikkje, veit eg ikkje noko om. Men brått vart preposisjonen *åt* skifta ut med *til*, og namnet på veggen vart endra til KAFFISTOVA TIL BONDEUNGDOMSLAGET.

Var det byfolket som hadde lært å ordet og hatt det, eller var ein redd for å merka seg ut? Vilde ordet *til* draga meir kundar inn i huset enn ordet *åt* gjorde?

Ikkje veit eg. Men eitt er visst: Kaffistova som i si tid var ei gullgruve for Bondeungdomslaget byrja etter kvart å gå med tap. Byen vart full av pubar, Kebab-barar, Mc Donalds og annan styggedom, og so vart nedleggjing utvegen.

Og kjøparen? Jau, det var ein bank. Fana Sparebank, som hadde greidd seg gjennom krisa heilt åleine, utan å vyrja dei andre bankane sine store draumar um å verta størst og best.

Då var han meir uheppen vår eigen bank – Vestlandsbanken – som me var so stolte av. Me hadde fylgt han frå han var liten til han voks og fekk eige hus, først eit halvt hus, seinare eit heilt. Og mykje godt gjorde han for kulturliv og folkemusikk, og store voner hadde me til han. Me kjøpte luter eller aksjar i han, og me var medeigarar.

Men so bar det so til at han tyktest vera for liten. Og saman med Fokus Bank, som aldri tryktest verda stor nok, bar det i veg med å sluka andre. Men diverre gjekk det slik som det står i Den store boki um dei sju magre kyr som åt upp dei sju feite, dei vart berre endå magrare. Til slutt slo Staten han i hel, rett framfor eit årsskifte. Vel vitande um hadde ein venta two dagar inn i det nye året, kunde i alle høve luteigarane fått trekt tapet frå i sjølvmeldingi si. Men nok um det.

Kva skjedde etterpå? Storparten av den kapitalen som var rekna forapt, fekk Staten inn att med rente og rentesrente. No var Staten sjølv bankeigar, og tente grovt på heile elegdomen. Og huset som hadde vore ei gullgruve for Bondungdomslaget, hyser no den sterke Fana Sparebank, som flytte frå tidlegare Restaurant Vågen og fram til Torget.

Dei sise replikkane i Ibsen sitt skodespel "En Folkefiende" renn meg i hugen denne nyårsdagen. Det er dr. Stockman, fru Stockmann og sónene som er inne på scena:

Dr. Stockmann: Da skal I jage alle gråbenene over til det fjerne vesten, gutter.
Fru Stockmann: Akk, bare det ikke blir disse her gråbenene som jager dig, Thomas.

Dr. Stockmann: Er du rent gal, Katrine. Jage mig? Nu, da jeg er byens sterkeste mann!

Fru Stockmann: Den sterkeste – nu?
Dr. Stockmann: Ja, jeg tør si så sterkt et ord, at nu er jeg en av de sterkeste menn i hele verden.

Morten: Å nei da.

Dr. Stockmann: Hyss, I skal ikke tale om det ennu: men jeg har gjort en stor oppdagelse..

Fru Stockmann: Nu igjen?

Dr. Stockmann: Ja visst. Saken er den, ser I, at den sterkeste mann i verden, det er han som står mest alene.

Fru Stockmann: Å du Thomas –.

Og vår eigen Ivar Aasen er ikkje burte han heller: Han seger det slik:

Av Fals og Fusk er Verdi full og mangt eit Korn læst vera Gull; men når ein ser det nærrer, so var det verdt eit mindre Rop: d'er berre Graastein alt i Hop, og stundom nokot verre.

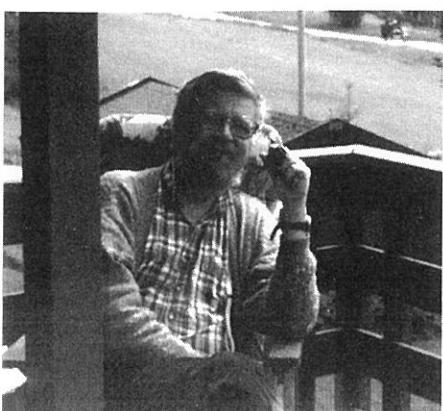
Um Framgang er no myket rødt, alt nytt skal vera Framgang stødt, men når ein ser det nærrer, so gjeng det ymist att og fram; det eine fær ein betre Ham, det andre verder verre.

Av Vit og Kunnskap, ser ein tidt, at Folk vil skrøytta stort og viat, nen når det kjemer nærrer, so vita dei um Smaating best, og minst um det, som trengdest mest, og slikt er helder verre.

Og mang ein Gut læst vera klok og skriver stort i Blad og Bok, og når du ser det nærrer, so er det litet Gagnet i, og skal du fara etter di, so fer du fulla verre.

Um religionar

Av Eyvind A. Dalseth

Me lever i ei tid fatig på religion. Det er nok *religionar*, men dei vert dårleg framlagde.

Det sentrale umgripet i all religion er *Gud*. Men kva og kven er *Gud*? Ordet "Gud" er eit gammalt ord som tyder "det som vert påkalla" eller "det som vert ropa til" (Jamfør Falk og Torps: Etymologisk ordbok). Det seier ikkje meir enn dette.

Bibelen hev mange namn på *Gud*. Jahve og Elohim er two. Sökjing etter det rette namnet på *Gud* er ein del av den jødiske kabbala-tradisjonen. Frå urgermanskt og norrøn gudelære kjenner me mange namn på *Gud* – Odin, Tor Ægir osb. Dei stend for eigenskapar ved guddomen – Odin er farsguden; Tor og Ægir er naturgudar osb. Dei er alle uttrykk for det mystiske som alltid er knytt til gudane.

Offer og blod er knytt til religionen. Det er likskap millom Odins liding i 9 dagar på treet og Jesu liding. Denne likskapen stend djupt i all religion. Me finn det same i Veda-skriftene.

Men hev all religion ei sams kjelde i ein underliggende intelligens? Mykje tyder på det.

Eg vil utfordra kyrkja i Noreg til å tenkja gjenom si eigi lære i høve til serleg til den gamle nordiske religionen.

Ny i november 1997:

Jostein Krokvik:

Høgnorsk målreising

Kva er høgnorsk og kvifor?

Nokre svar finn du i «Høgnorsk målreising». 36 s. Med porto kr 50,-.

Frå *Høgnorskringen*,

6143 Fiskåbygd

Telefon 70 02 14 29

Verdfulle bøker

Ny 1998:

Ivar Aasen: **Målsamlingar frå Trondhjem og Tromsø Stifter**

– Red. Jarle, Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. Hefta kr 230,-.

Tidlegare år:

Ivar Aasen: **Målsamlingar frå Christiansands og Agershuus**

Stifter. Etterleivde Aasen-manuskript med grammatiske utgreidinger og ordsamlingar + dialektlæra for Sør-Noreg. 188 sidor. Hefta kr 240,-.

Alv Askeland: **Folkesuvereniteten, Stortinget og Grunnlovi.** Frisk essay-samling på godt mål um grunnleggjande spørsmål for norsk folkestyre og sjølvstende. Hefta kr 135,-.

Eldre bøker

Arne Garborg: **Ivar Aasen.** Ved Trygve Lande. Miniformat. Kr 95,-.

Jostein Krokvik: **Ivar Aasen – diktar og granskjar, sosial frigjerar og nasjonal målreisar.**

Bilete ved Jo Gjerstad. 272 sidor. I band kr 250,-.

Jostein Krokvik: **Norskrøtt skriftmåls store fall.** Utgreiding um det nynorske atterslaget i etterkrigstidi. Hefta kr 130,-.

Jostein Krokvik: **Ny Hungrevekjø og Jan Prahl.** Hefta kr 160,-.

Jostein Krokvik: **Mål og vanmæle.** Soga um det offentlege målet. Hefta kr 160,-.

Jostein Krokvik: **Kjettarord um norskmålalkymi.** Hefta kr 24,-.

Sigurd Sandvik: **Skriv betre norsk.** Rettleiding i målbruk.

Hefta kr 115,-.

Sigurd Sandvik: **Suldalsmålet II.** Ny i samling ord og ordlag frå Suldal.

Hefta kr 100,-. **Suldalsmålet I og II** samla for kr 200,-.

Ivar Aasen: **Norsk Maalbunad.** Norske ord etter umgrip og tyding.

I band kr 80,-; hefta kr 60,-.

Ivar Aasen.: **Målsamlingar frå Bergens Stift** ved Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. Aasen-manuskript um målet i Sogn, Nordhordland, Voss, Hardanger og Sunnhordland. Med upplysande tillegg og ei ordbok. Kr. 230,-.

Ivar Aasen: **Målsamlingar frå Sunnmøre.** Red. Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. I band kr 250,-; hefta kr 200,-.

Ivar Aasen: **Sunnmørssgrammatikkane.** Red. Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. I band kr 200,-; hefta kr 180,-.

Gustav Indrebø: **Norsk Målsoga.** Det grunnleggjande målsogeverket. I band kr 350,-.

Gustav Indrebø: **Kva er målreising.** Utvalde artiklar. Hefta kr 50,-.

Gustav Indrebø: **På norsk grunn.** Hefta kr 125,-.

Inger Indrebø Eidissen: **Gustav Indrebø. Ei livsskildring.**

Skildra frå nært hald. I band kr 230,-.

Nikolaus Gjelsvik: **Von og veg.** Gjelsviks høgskatta ervebrev um norsk målføring. I band kr 60,-.

Severin Eskeland: **Framandordbok.** Einaste nynorske. I band kr 115,-.

Severin Eskeland: **Ei minnebok.** I band kr 50,-.

Jarle Bondevik og Andreas Bjørkum: **Djup fjord og høg himmel.** Festskrift til Anders Ohnstad. Hefta kr 200,-.

Egil Lehmann: **Reise det som velt er.** Hefta kr 115,-.

Egil Lehmann: **Færøysk-norsk ordbok.** I band kr. 150,-.

Hannaas, Clausen, Jerald: **Vestmannalaget 110 år.** I band kr 200,-.

Norsk Bokreidingslag

Postboks 684 – 5001 Bergen

Tlf. 55 31 66 29 Faks: 55 32 03 56 Postgiro 0809 3918844

Til Lars Bjarne Marøy
Eliasmarken 14
5034 Y. LAKSEVÅG

ISSN 0800-8647

C-BLAD

RETURTILSKRIFT:
Vestmannen
6143 Fiskåbygd

Debutant med kvardagsfilosofi

Johannes Helland i Eikelandsosen, Fusa, sende meg ei bok, utan å segja at det var debutboki hans. Men eg skyna at ho kom på hans eige forlag. Det heiter Gullpenn Forlag. Sanneleg eit forlagsnamn som vekkjer store voner. Og til yvermål heiter boki "En evig ungdom". Det skal ein viss tame til å koma seg i jamvekt att, etter eit sovore møte med Gullpenn og evig ungdom.

Men det gjekk, utan dei store umstillingar. For Johannes Helland er ein jordnær mann, jamvel um han finn forlokkande forlagsnamn og lovande boktitel.

Han hev teke konsekvensen av at me hev two språk i Noreg, difor skriv han sume av stubbane på nynorsk, og sume på bokmål. Alt etter som det høver den dagen han skriv. Han kallar det litterær frihet, og der hev han eit poeng.

Det slo meg, etter som eg las, at Helland er ein kvardagsfilosof. Og han fortel godt. Han hev upplevt mykje, hev vore i USA og Canada og andre

stader på jordi. Og her heime hev han vore både gardsgut og hotellmann, og han hev arbeidt på sardinfabrikk. Han hev gjenge på gymnas og på handelskule. Og han hev vore med i politikk, han må vera ein lesande mann og ein mann som lett kjem saman med andre. Ein gong tok han nattruta frå Bergen til Stavanger berre av di han skulde ha tak i den mannen som skulda hotellet hans pengar. Og båten lagde ut fyrr han kom seg i land att. Men det gjekk den gongen òg. Han fortel um namngjevne personar han hev møtt. Og summen av alt er at "det vil helst gå godt".

Han hev skrive kommentarar frå salen, han reiser med blåbussen, og han fortel um journalistar med humør. Utruleg so mykje som han hev fenge med. Endå boki ikkje er stor. Godt og vel 100 sidor. Eg fann mykje der som eg ikkje finn i andre bøker.

Sir Luje

Godt sagt um vanar:

Vanar er fyrst kingelveytrådar, sidan er dei lekkjor.

Arabisk ordtøkje

Sluttordet

Um du jagar burt naturen,
kjem han attende i tvisprang.

Philippe N. Destouches
(1680-1754), fransk diktar.

Snakk med oss om Plassering

Vi gir deg betre råd!

KREDITKASSEN

HER FINN DU OSS I HORDALAND:

Arna - Bryggen - Fana - Fyllingsdalen - Landås - Rådhusplass - Åsane